

ÖRNEK HAYATLAR

HALİDE EDİP ADIVAR

HÜRRIYET SEVDALISI

RECEP ŞÜKRÜ APUHAN

HALİDE EDİB ADIVAR

HÜRRİYET SEVDALISI

Yayın Yönetmeni	Savaş Özdemir
Editör	Aybike Ülkü Bozdemir
Kapak Resmi	Batra Art Press
Kapak Tasarım	Sefer Koçan
İç Tasarım	Nur Kayaalp

1. Baskı	Şubat 2015
Uluslararası Seri No	(ISBN) 978-605-08-1907-6

TİMAŞ YAYINLARI

Adres	Cağaloğlu, Alemdar Mah. Alay Köşkü Cad. No:5 Fatih/İstanbul
Telefon	(0212) 511 24 24
Posta	P.K. 50 Sirkeci/İstanbul
E-posta	bilgi@genctimas.com

Baskı ve Cilt	Neşe Matbaacılık
Matbaa Sertifika No	22861
Adres	Akçaburgaz Mahallesi Mehmet Deniz Kopuz Cad. No:17 Esenyurt / İSTANBUL
Tel	(0212) 886 83 30

GENÇ TİMAŞ YAYINLARI / 3773

T ÖRNEK HAYATLAR / 10

TİMAŞ KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINCILIK SERTİFİKA NO:12364

© 2015 Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

Cesur Bir Kadın (Önsöz).....	7
Mor Salkımlı Ev.....	11
Süleymaniye Camii'nde.....	16
Bana Okuma Öğretin.....	22
Kolej Günleri.....	29
Halide'nin Yazı Yazmaya Başlaması.....	37
Mısır'a Gidiş.....	41
Halide Eğitimci Oluyor.....	44
Halide Balkan Harbi'nde.....	48
1. Dünya Savaşı Başlıyor.....	56
Halide Suriye'de.....	60
İkinci Defa Suriye.....	65
Bir Şubat.....	68
İstanbul İşgal Altında.....	72
İzmir'in İşgali ve Fatih Mitingi.....	77
Sultanahmet Mitingi.....	82
Halide'nin Mücadelesi.....	89

Halide Ankara Yolunda.....	93
Halide İdam Mahkûmu.....	102
O nerede?.....	108
Halide Cepheye Gidiyor.....	111
Kurtuluş Savaşı'ndan Sonra.....	122
Halide Hindistan'da.....	124
Kişiliği.....	129
KAYNAKÇA.....	132
SÖZLÜK.....	135

CESUR BİR KADIN (ÖNSÖZ)

Bazı insanların hayatını mutlaka bilmemiz gerekir. Aksi takdirde o insanların yaşadıkları dönem, sonrası ve günümüz hakkındaki bilgilerimiz çok eksik kalır. Bilgilerimizdeki bu eksiklik de düşüncelerimizde büyük yanlışlıklara yol açar. İşte o insanlardan biri de Halide Edib'dir. Halide Edib (1884-1964), edebiyatçı, eğitimci, düşünür ve bir hürriyet savaşçısı olarak yakın tarihimizin en önemli isimlerindedir.

O, 1909'da, gazete ve dergilerde kadın haklarını en iyi savunan yazardır. İlk romanı 1910'da yayımlandı. Edebiyatımızda, kahramanları güçlü karakterlere sahip kadınlar olan ilk romanları o yazdı. 1910'da İstanbul Kız Öğretmen Okulu'nda "Öğretim Yöntemleri" dersini okutmaya başladığında bu dersin kitabı yoktu. Büyük bir şevkle "Öğretim Yöntemleri" ders kitabını hazırladı. Yalnız öğretmenlik değil, eğitim müfettişliği de yaptı. 1912'de "Türk Ocağı"nın ilk kadın üyesi oldu, bu derneğin faaliyetlerinde öncü bir rol oynadı.

Halide Edib'in kurduğu Teali-i Nisvan (Kadınların Yükseltilmesi) Cemiyeti, Türkiye'nin ilk kadın derneği sayılır. 1912'de çıkan Balkan Savaşı sırasında Halide Edib bu derneğin hastabakıcılık faaliyetlerini yürüttü, kendisi de yaralı askerlere baktı. Bu hastabakıcılık, Türk kadınının, bir savaş sırasında bir derneğin çatısı altında yaptığı ilk hastabakıcılıktı. Halide Edib, Balkan Savaşı sırasında halkı orduya yardım etmeye çağıran konferanslar da verdi. 1913'te onun "Yeni Turan" adlı romanı Türk Ocağı'nda

sahnelendi. Oyunda Halide Edib de rol aldı ve böylece o, sahneye çıkan ilk Türk kadını oldu.

Halide Edib, 1. Dünya Savaşı'nın ortasında Suriye'de idi. Orada, yeni açılacak Türk Okullarının hazırlık çalışmalarını yaptı ve 1916-1917 yıllarında çok zor şartlar altında bu okulları yönetti. Suriye'de bir çöl gezisi sırasında bir Alman savaş uçağının pilotuna "İnsan havada ne hisseder?" diye sordu. Pilot, bu Türk kadınına korkutarak eğlenmek için "Buyurun uçalım..." dedi, fakat planı boşa çıktı. Halide Edib az sonra çölün üstünde uçuyordu. Onun Suriye'de yazdığı "*Kenan Çobanları*" adlı üç perdelik oyun, bir Türk kadını tarafından yazılan ilk opera eseri idi. Bu eseri Vedi Sabra besteledi. Yazar, Suriye'den döndükten sonra Edebiyat Fakültesi'nde Batı Edebiyatı derslerini okuttu.

1. Dünya savaşından sonra, başta Başkent İstanbul olmak üzere Türkiye'nin dört bir yanı işgal edildi. Halide Edib, Anadolu'da başlayan Kurtuluş Savaşı'nı başlangıçta İstanbul'dan destekledi. Anadolu'ya silah kaçırarak gizli örgütlerde çalıştı. İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgal edilmesi üzerine İstanbul'da düzenlenen birçok mitingde halka umut aşılayan tarihi konuşmalar yaptı. Böylece açık havada bir topluluğa hitap eden ilk kadınlardan biri oldu.

Halide Edib, Mart 1920'de Ankara'ya giderek Mustafa Kemal Paşa'nın karargâhına katıldı. Kurtuluş Savaşı'nda, savaşmak üzere İstanbul'dan Anadolu'ya geçen ilk ve tek Türk kadınıydı. Ankara'ya gittikten kısa bir süre sonra, Kurtuluş Savaşı'nı desteklemeyen İstanbul Hükümeti tarafından idama mahkûm edildi. Ankara'da yeni açılan Büyük Millet Meclisi'ne adım atmış ilk ve tek kadın o idi.

Cephedeki karargâhlarda okuma yazma bilen asker sınırlılığı çekildiğini öğrenen Halide Edib, Ankara'da durmadı. Ünlü yazar, cepheye koşarak farklı karargâhlarda er ve onbaşı rütbesi ile çalıştı, ayrıca Eskişehir'de yaralı askerlere hastabakıcılık yaptı. Halide Edib, Türkiye'de onbaşı rütbesini alan ilk kadındı.

Halide Edib, "Ateşten Gömlek" adlı ünlü romanını, savaşın durduğu sıralarda, Mart 1922'de cepheden izinli olarak geldiği Ankara'da yazdı. Bu roman, Kurtuluş Savaşı'nı anlatan, Kurtuluş Savaşı sırasında yazılmış ilk romandır. *Ateşten Gömlek*, bir başka açıdan da önemlidir. Peyami Safa, "Bizim harp edebiyatımızı ilk defa bir kadın yazdı." der. *Ateşten Gömlek*, sinemaya da uyarlandı. 1923'te çekilen ilk filmde rol alan Bedia Muvahhit ve Neyyire Nehir, sinemanın ilk Türk kadın oyuncularını oldular.

Halide Edib, 1925-1939 yılları arasında Londra ve Paris'te yaşadı. Bu süre içinde davet üzerine iki defa ABD'ye gitti. 1928'de ABD'de Williamston Dış Politika Enstitüsü'ndeki konferanslardan birine başkanlık etti. Böylece Enstitü tarihinde bir konferansı yöneten ilk kadın oldu. Onun bu Enstitü'deki "Türkiye Cumhuriyeti" konulu konferansı, Batı'da Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili ilk İngilizce anlatımdı. Yazar, ikinci defa 1931'de gittiği ABD'de Kolombiya Üniversitesi'nde misafir Profesör olarak bir yarıyıl "Çağdaş Türk Düşüncesi ve Türk Edebiyatı" dersini okuttu. Halide Edib, Paris'te, Londra'da, ABD'nin ve 1935'de davet üzerine gittiği Hindistan'ın çeşitli şehirlerinde çok sayıda konferans verdi. Hem eserlerinin birçok dile çevrilmiş olmasının hem de bu konferansların etkisiyle, Batı'da en çok tanınan Türk yazarı Halide Edib'ti.

/ halide edib adıvar /

Halide Edib, Türkiye'ye döndükten sonra, 1940'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünü kurarak bu bölümün başkanlığını üstlendi. Şimdi Türkiye'nin Profesör ünvanlı ilk kadınıydı. Ünlü yazar, adını siyaset hayatına da bıraktı. 1950'de milletvekili seçilerek girdiği siyasetten 1954'de ayrıldı.

1964 yılında vefat eden Halide Edib'in hayatı, onun en önemli eserleri arasındadır. Eminim siz de benim gibi onun hayatını çok şaşırtıcı, çok heyecanlı ve çok öğretici bulacaksınız. Bu kitabı okuyup bitirdikten sonra Halide Edib hakkında daha geniş okumalar yapmak isterseniz kitabın sonundaki kaynaklar listesinde yer alan eserlerden faydalanabilirsiniz.

Sevgilerimle.

Recep Şükrü Apuhan.

Mor Salkımlı Ev

İstanbul'un Beşiktaş semtinde, arka bahçeye bakan pencereleri mor salkımlarla örtülü bir evde o gün herkes heyecanlıydı. Yirmili yaşlarında, siyah gözlü, uzun kirpikli Bedrifem Hanım doğum yapmak üzereydi. Baba, Mehmet Edib Bey, bir erkek çocuk bekliyordu. Adını da çoktan koymuştu: Halit. Yıl, 1884'tü.

Bebek doğdu, heyecan sevince dönüştü. Edib Bey sevinçli olduğu kadar şaşkındı da. Çünkü bir kızı olmuştu. Halit'i "Halide" yapan Edib Bey, kızını bir erkek gibi yetiştirmek istedi ve uzun yıllar ona "Halit" diye seslendi.

Mor salkımlı evin sahibi, Halide'nin "Haminne" diyeceği anneanesi Nakiye Hanım'dı. Nakiye Hanım, namazını kılan, orucunu tutan, bilgili, dindar bir kadındı. Kolay kolay öfkelenmez, fena bir söz söylemezdi. En kötü sözü, "Yediği nane macununa bak..." idi. Yüksek sesle kitap okur, sevgi şiirleri yazardı. Onun kocası, Halide'nin dedesi Kemahlı Ali Efendi ise okuyabiliyor fakat yazamıyordu. Bununla birlikte, uzun yıllar Saray'da çalıştığından bilgili, görgülü bir adamdı.

Bu evde bir de sütüne vardı: Hatice Hanım. Hatice Hanım, Halide ile, annesinden daha çok

meşgul oluyordu. Çünkü Bedrifem Hanım hastaydı. Verem, onu gün be gün tüketiyordu.

Edib Bey, Padişah Abdülhamit Han'ın oturduğu Yıldız Sarayı'nda yüksek dereceli bir memurdu. Halide'nin doğumundan birkaç yıl sonra, Yıldız'da Saray'a daha yakın bir eve taşındı. Bedrifem Hanım, bu taşınma sırasında, safran sarısı perdelerle çevrilmiş bir sedyeye yatırılmıştı. Halide, annesini görmek isteyince perdeleri kaldırdılar. Gözlerinde ışık yoktu Bedrifem Hanım'ın. Yüzü çökmüş, vücudu erimişti. Halide, hayatı boyunca safran sarısı renginde hiçbir şeye bakmadı, baktığında midesi bulandı, başı döndü.

Yıldız'daki evde Bedrifem Hanım artık yalnızca yerini gösteren küçücük bir alevdi. O alev bir gün son defa titreyerek sönüverdi. Annesinin öldüğünü, o sırada 3-4 yaşlarında olan Halide'den

saklamaya çalıştılar ama başaramadılar. Evi mor salkımlar gibi örten hüzün, büyüklerin birbirleriyle yaptıkları konuşmalar, gözyaşları her şeyi anlatıyordu.

Halide, annesinin hasta olduğunu, onu ilk idrak ettiği andan itibaren anlamıştı. Onun kendisini bırakıp gideceğini hissediyordu. Annesi onu bazen dizlerine oturtur, tırnaklarını keserdi. Makas derine kaçar da canı yanarsa, Halide hiç sesini çıkarmazdı. Annesinin dizlerinde biraz daha oturabilmek için acısını saklardı.

Bedrifem Hanım'ın vefatından kısa bir süre sonra, aile yeniden Haminne ile Ali Efendi'nin yanına, mor salkımlı eve taşındı. Edib Bey'in gözyaşları dinmemişti. Babası ağlamaya başladığında, Halide onun dizlerine oturup sarılıyor, hem babasını teselli etmek hem kendi yalnızlığını gidermek istiyordu. Çünkü Edib Bey'in bütün dikkati, hâlâ çok sevdiği eşinin hatırasında idi. Halide çok yalnızdı. Tek mutlu olduğu an, sabah babasını Saray'a götürmek üzere gelen seyisin onu ata bindirdiği anlardı.

Bedrifem Hanım'ın, Ali Şamil Bey ile yaptığı ilk evliliğinden, Mahmure adlı bir kızı daha vardı. Mahmure, babasının yanında kalıyordu. Bir gün İstanbul'dan ayrılması gereken Ali Şamil Bey,

Mahmure'yi mor salkımlı eve bıraktı. Halide, o sırada çok hastaydı. Ağır bir zatürreye yakalanmıştı. Biraz kendine geldiğinde evde yabancı birinin olduğunu fark etti. Bu da kimdi? "Ablan..." dediler. Halide için bu geliş "bayram gibi bir şey" oldu. Mahmure, Halide'ye sımsıkı sarıldı, onu bir anne şefkati ile sevdi. Halide'nin yalnızlığının yanında bir tutam neşe belirivermişti. Çok hareketliydi Mahmure. Kedi gibi ağaçlara tırmanıyordu. Geceleri ortalarında Haminne, yere serilen bir şiltede beraber yatıyorlardı. Mahmure, Halide'den 6-7 yaş kadar büyüktü.

Evdeki tek yenilik Mahmure değildi. Eve bir de, Halide'nin "Saraylı Hanım Teyze" diyeceği Gümüş Hanım gelmiş, hizmetçisi Fikriyar ile birlikte üst katta bir odaya yerleşmişti. Gümüş Hanım Saray kadınlarına öğretmenlik yapmış, çok bilgili bir kadındı. Artık emekli olmuştu. Zengin bir kütüphanesi vardı.

Halide'nin kitapla tanışması bu kütüphanede olmadı. Gündüzleri uzun bir sedirin bir köşesinde Haminne, bir köşesinde Büyükbaba otururdu. Ellerinde daima birer kitap olurdu. Haminne Fransızca'dan tercüme edilmiş kitapları okurken, Büyükbaba da dinî bir kitabı heceleyerek okumaya çalışırdı. Bazen bu iki ihtiyar aynı sedirde, çok cömert olan Nakiye Hanım'ın yaptığı borç-

lar yüzünden tartışırlardı. Bundan çok etkilenen Halide, hayatı boyunca kimseye borçlanmamaya çalıştı.

Halide, evdeki büyükler arasında en çok Büyükbabası Ali Efendi'ye yakınlık duyuyordu. Ali Efendi ona uzun Türk-Rus savaşlarından sahneler anlatırdı. O zaman bu yakınlık daha da artar, Halide onu "her şeyi anlamaya çalışan duyarlı siyah gözlerini açarak" dinlerdi.

Süleymaniye Camii'nde

Mor salkımlı evde, ev işlerine bakan ihtiyar bir kadın da vardı. Edib Bey, Halide'nin dört yaşına bastığı günlerde bu kadının torunu ile evlendi ve Yıldız'da başka bir eve taşındı. Kısa bir süre sonra da Halide'nin yanına getirilmesini istedi. Haminne ağlayarak Halide'yi uğurladı.

Edib Bey evde Halide'yi heyecanla bekliyordu. Biraz da endişeliydi. Acaba Halide üvey annesini görünce nasıl davranacaktı?

Üvey annesi, Halide'yi güzel bir kıyafetle karşıladı. "Yeni çiçek açmış bir badem ağacı" gibiydi. Beklenmedik bir şey oldu. Halide, üvey annesinin kucağına atıldı, boynuna sarıldı ve onu öptü. Bu atılışta, ölen anneye duyulan hasreti

hisseden ihtiyar kadın ve Edib Bey gözyaşlarını tutamadılar.

Halide, ilk günden itibaren mor salkımlı evi özledi. Beşiktaş'ın tanınmış İhlamur'una kaçıp oradan tepedeki mor salkımlı eve hasretle baktığı olurdu. Fakat onun tek üzüntüsü bu hasret değildi. Babası onu İngiliz usullerine göre eğitmek istiyordu. Halide'ye kışın kısa lacivert elbiseler, yazın beyaz elbiseler giydiriliyordu. Oysa onun akranları, parlak renklerde, kurdeleli, incili boncuklu elbiseler giyiyordu. Halide de akranları gibi giyinmeyi arzu ediyordu.

Halide'ye şekerleme ve benzeri yiyecekler de yasaktı. Akranları bunları yerlerken, o yalnızca et ve sebze ile beslenmek mecburiyetindeydi. Akşamları da yatmadan önce mutlaka ve yalnızca bir bardak süt içiyordu. Onun, o yıllarda hayatının en büyük emeli, patlayıncaya kadar kiraz ve mısır yemekti.

Halide'nin üzüldüğü bir başka şey de saçlarının daima kısacık kesilmesiydi. Bunun sebebi, babasının onu bir erkek gibi yetiştirmek istemesiydi. Neyse ki Halide biraz daha büyüyünce kısa saça son verildi.

Halide çok hassas, biraz da bu yüzden sık sık hastalanan bir çocuktü. Çok konuşmazdı. "Senin